

Volaverunt

Els gravats de

GOYA

des de la contemporaneïtat

01.12.24—23.02.25

Centre d'Art Contemporani Can Sisteré
i Museu Torre Balldovina
Santa Coloma de Gramenet

Els gravats de Goya des de la contemporaneïtat

Amb
IRENE SOLÀ, MARCOS
PRIOR, ANNA DOT,
COMPÀÑIA LA SOLEDAD,
BENITO MARCOS I
MIQUEL ÀNGEL PARA

REDESCOBRIM GOYA A TRAVÉS DELS SEUS GRAVATS

Ja l'any 1997, amb ocasió del 250è aniversari del naixement de Francisco de Goya y Lucientes, a la nostra ciutat vam poder gaudir d'una

mostra sobre els gravats d'aquest genial artista aragonès que conserva el Museu de Mataró. Ara, aprofitant *Volaverunt. Els gravats de Goya des de la contemporaneïtat*, la nova proposta expositiva produïda pel mateix centre, hem cregut oportú tornar a portar a casa nostra la col·lecció completa de gravats acompanyada per intervencions artístiques contemporànies que hi dialoguen, entre elles d'artistes colomencs.

Aquests 217 gravats estan formats per les sèries titulades *Caprichos*, *Desastres de la guerra*, *Tauromaquia* i *Disparates* o *Proverbios*. Es tracta d'una edició de l'any 1937 i és una de les més interessants i excepcionals, tant per les circumstàncies històriques en què es va produir, com per la qualitat tècnica i d'impressió.

Per poder acollir el conjunt dels gravats i de les propostes contemporànies, hi hem destinat dos espais de la ciutat: el Museu Torre Balldovina i el Centre d'Art Contemporani Can Sisteré.

La visita a les seves sales d'exposició i també les activitats que s'han organitzat entorn de la mostra, ens permetran redescobrir l'obra gràfica de Goya, derivada del seu afany constant de superació artística, de sentit crític i d'obertura a la modernitat.

I podem gaudir d'aquesta proposta gràcies al fet que el Museu Torre Balldovina forma part de la Xarxa de Museus d'Història i Monuments de Catalunya i n'és part activa en les accions conjuntes que s'hi promouen.

Crec veritablement que aquesta exposició és una oportunitat única per conèixer artistes rellevants a Santa Coloma, així com la seva contribució al món de l'art i la cultura. No us perdeu aquesta magnífica exposició i tota la programació que despleguem des del Museu i Can Sisteré!

Mireia González Sáez

Alcaldessa de Santa Coloma de Gramenet

Volaverunt

Els gravats de Goya des de la contemporaneïtat

Allunyat de la pintura per encàrrec, en els gravats Goya experimenta i explora estèticament amb noves temàtiques i motius. Trobem aquí un Goya cronista, un observador sagaç que fins i tot flirteja amb la poesia, ja que sovint completa les seves imatges amb epigrames o breus composicions poètiques de contingut moral, social o polític, amb una prosa esmolada, crítica, satírica, a voltes burlesca i, alhora, desesperada. Un Goya que demostra un domini excel·lent de les tècniques emprades i una sensibilitat que s'avança en el camí de l'art modern.

L'exposició *Volaverunt. Els gravats de Goya des de la contemporaneïtat* és una oportunitat única per veure a Santa Coloma de Gramenet (al Centre d'Art Contemporani Can Sisteré i al Museu Torre Balldovina) les quatre grans sèries dels gravats de Goya, creades entre el 1797 i el 1819: *Caprichos*, *Desastres de la guerra*, *Tauromaquia* i *Proverbios* (també anomenada *Disparates*).

Els gravats, que provenen de la col·lecció del Museu de Mataró, corresponen a l'estampació que es va fer als tallers de la Calcografia Nacional de

Madrid entre els anys 1937 i 1938. Amb aquest tiratge en plena Guerra Civil Espanyola, el govern republicà duia a terme una operació de prestigi cultural: efectuar, per primera vegada, la impressió conjunta de les quatre sèries. Els gravats estan realitzats amb la tècnica de l'aiguafort i l'aiguatinta (sovint brunyida), a la punta seca o al burí. Tècnicament, l'edició —també anomenada «sèrie de guerra» i limitada a 150 exemplars, dels quals el tiratge de Mataró n'és el núm. 16—, és una de les de més valorades per la qualitat d'impressió i l'entintada.

El conjunt està format per 80 gravats de *Caprichos*, 80 de *Desastres de la guerra*, 40 de la sèrie *Tauromaquia* i 18 de *Proverbios*. El museu custodia els gravats de cadascuna de les quatre sèries des del 1944, quan els hi va dipositar el Servicio de Defensa del Patrimonio Artístico Nacional (SDPAN). Tots... tret d'un. No se sap quan ni com va passar, però en falta un, així que es tracta d'una col·lecció incompleta. L'obra desapareguda és *Se aprovechan*, precisament el gravat 16 dels *Desastres de la guerra*. Aquesta absència no està documentada fins dues dècades després, fet que ha donat lloc al llarg del temps a tota mena d'especulacions sobre el motiu —¿intencionat, fortuït...?— d'aquesta pèrdua.

Volaverunt és un dels aiguaforts més icònics dels *Caprichos*. La paraula volaverunt ve del llatí, vol dir «volaren», i indica que falta alguna cosa, que ha

desaparegut. En aquest cas: *Se aprovechan*. Aquest buit és el punt de partida de *Volaverunt*. *Els gravats de Goya des de la contemporaneïtat*, que proposa un diàleg entre Goya i l'art contemporani, a través d'un seguit d'obres creades específicament per a aquesta exposició. Un diàleg que s'interroga per la desaparició del gravat perdut, i aixeca el vol a partir de les quatre sèries goyesques.

Es tracta d'Irene Solà, Marcos Prior, Anna Dot, la Compañía La Soledad (formada per Marc Caellas i Esteban Feune de Colombi) i els artistes locals Benito Marcos i Miquel Àngel Para. Tot un conjunt d'aproximacions i derives, que es mostren de nou en aquesta itinerància, després d'estrenar-se el 2021 a Ca l'Arenas. Centre d'Art del Museu de Mataró.

Aina Mercader Sbert, comissària.

Caprichos

(1797-1799)

El 1793, Goya pateix una greu malaltia que el deixa sord. Alguns historiadors defensen que aquest fet marca un punt d'inflexió en la seva producció. La malaltia l'aboca paradoxalment a la llibertat creativa i el porta a explorar una nova línia temàtica original, que enceta el 1797 amb els *Caprichos*.

Al segle XVIII, la paraula «*capricho*» defineix les obres realitzades pels artistes per iniciativa pròpia, sense que hi hagi cap encàrrec. Als *Caprichos*, Goya critica la societat del moment tot retratant situacions esperpèntiques que també denuncien els seus companys il·lustrats.

Temàticament, funciona com un conjunt costumista que retrata la ignorància i la misèria, la corrupció del poder, els abusos de la institució eclesiàstica, la incultura, la desigualtat i les supersticions, i que acaba derivant en un imaginari fantasiós, entre personatges grotescos i monstruosos, bruixes i éssers fantasmagòrics.

La publicació de la sèrie produeix un gran escàndol entre la societat madrilenya, fins al punt que l'artista es veu obligat a retirar-la de la venda pocs dies després d'anunciar-la, tement represàlies per part de la Inquisició.

El sueño de la razón produce monstruos

Tu que no puedes.

Subir y bajar.

Aguarda qué te unten).

Qué alboroto es este?

Tristes presentimientos de lo que ha de acontecer.

Mala noche.

Buen Viage).

Maertos- recogidos.

Esto sí que es leer

Irene Solà

La paraula escrita és determinant en una part dels gravats de Goya. L'artista, que sovintega els grups d'escriptors il·lustrats i de vegades s'inspira en la literatura satírica del seu temps, subtitula alguns dels seus gravats i dibuixos amb comentaris, acudits i jocs de paraules. Són unes llegendes o epígrafs amb indicacions concises, incisives, que freqüentment serveixen per entendre la imatge, però que en altres ocasions provoquen equívocs.

Irene Solà (Malla, 1990) espigola en les llegendes goyesques per crear *Esto sí que es leer*, un centó (o obra literària composta amb fragments d'altres) realitzat amb 17 estampes dels *Caprichos* i 13 dels *Desastres de la guerra*. Solà dona forma a aquesta nova composició literària, també visual, a partir dels aforismes de les làmines, convertint la prosa en vers.

La lectura en veu alta del poema acompanya aquesta nova disposició dels gravats, que transcorre entre el relat caricaturesc i jocós i l'escepticisme murri.

Audio de la lectura en veu alta de *Esto sí que es leer*

Desastres de la guerra

(1810-1815)

Aquesta sèrie, formada per 80 làmines, es va mantenir inèdita fins al 1863, trenta-cinc anys després de la mort de l'artista. Amb els *Desastres de la guerra*, Goya esdevé un cronista de la Guerra del Francès (1808-1814).

Per mostrar la violència i cruïsa del conflicte armat no escatima detalls, amb representacions de cadàvers amuntegats i cossos mutilats, abusos i violacions, en escenes que mostren els estralls de la guerra. Les imatges s'acompanyen de cites eloqüents que emfasitzen el drama, sovint reproduït per mitjà de la figura de la dona. Tanmateix, aquestes estampes transcendeixen el testimoni històric d'un conflicte concret, i es poden llegir avui com un crit universal contra la violència i la guerra.

Considerada la sèrie menys unitària de totes quatre, els *Desastres* es clou amb els «Caprichos enfáticos», un compendi anticlerical i crític amb el règim absolutista, que connecta amb les imatges al·legòriques de la sèrie dels *Caprichos*.

No se puede mirar

Grande hazaña! Con muertos!

Saprovechan

Marcos Prior

Saprovechan és una publicació d'inspiració fanzinera que deconstrueix l'escena del gravat desaparegut. Marcos Prior (L'Hospitalet de Llobregat, 1975) aïlla i singularitza algunes de les seves parts mitjançant primers plans, i enfoca mirades i gestos de cadascun dels sis personatges, víctimes i botxins, que componen la macabra estampa perduda.

Es tracta d'una edició, numerada i signada per l'autor, impresa als tallers de Màquina Total (Barcelona) mitjançant la tècnica de la *risografia*, ideada als anys cinquanta per duplicar originals, a mig camí de la impressió mecànica i la digital.

En les sèries gravades, Goya experimenta amb les diverses possibilitats de la producció gràfica, amb una combinació de procediments que incorporen l'aiguafort, l'aiguatinta, la punta seca o el burí, entre altres: gravant ben bé com si estigués pintant i avançant-se a les possibilitats del gravat contemporani. Amb *Saprovechan*, Prior recupera una forma de reproducció en la qual cada exemplar és una peça única i original, com passa amb les estampes, ja que les taques de color de les dues tintes combinades varia en cadascuna de les impressions.

L'escorxador

**Benito Marcos
i Miquel Àngel Para**

Amb la instal·lació *L'escorxador*, Benito Marcos Crehuet (Medina del Campo, 1952) i Miquel Àngel Para Vázquez (Barcelona, 1962) proposen una reflexió sobre la barbàrie i la irracionalitat de la guerra, el sacrifici de vides humanes i el patiment que comporta qualsevol guerra. Els pintors prenen com a punt de partida el gravat perdut, *Se aprovechan*, de la sèrie *Desastres de la guerra* per interpretar l'atmosfera de l'*escorxador humà*, l'espai on es produeix el sacrifici dels innocents.

Segons els mateixos artistes: «la violència i la brutalitat representats de manera visceral, sense pietat, és poc freqüent en les arts plàstiques, però Goya ho fa sense cap mena d'autocensura. És una forma de crítica al bel·licisme pròpia del llenguatge cinematogràfic, a la manera d'*Apocalypse Now* de Francis Ford Coppola o de *Full Metal Jacket* de Stanley Kubrick. La pròpia naturalesa de l'art, la violència i el sacrifici parlen de la condició humana, del que vol dir ser humà o bé d'allò que encara ens manca per ser totalment humans».

Tauromaquia

(1814-1816)

Després de retirar de la venda els *Caprichos* i de mantenir inèdits els *Desastres de la guerra*, Goya treballa en la *Tauromaquia*, un tema força popular a l'Espanya del moment i, d'entrada, políticament anodí, cosa que també li estalvia problemes amb el poder i l'Església.

Lluny de les acolorides escenes de les tauromàquies que triomfen a l'època, l'artista es detura en la història del toreig i posa l'accent en el caràcter tràgic de les *corridas*. La mort i la violència són presents en totes les estampes, i els clarobscurs remarquen el drama i la tensió. Les escenes se centren en la lluita entre els animals i els homes, eludint l'ambient de la plaça, que poc o gens es pot entreveure en algunes làmines.

La sèrie es posa a la venda el 1816 i resulta, per sorpresa del mateix autor, un fracàs comercial, a diferència de l'èxit que acostumen a tenir les seves pintures.

Ligereza y atrevimiento de Juanito Apañani en la de Madrid

El mismo Ceballos montado sobre otro toro quiebra rejones en la plaza de Madrid

No hay que dar voces

Compañía La Soledad

L'artista és un personatge sospitós, un home emmascarat en la foscor, un viatger amb passaport fals. L'escriptor iugoslau Ivo Andrić, premi Nobel de Literatura, invoca Goya en el llibre-homenatge homònim, publicat el 1935, a través d'una reflexió sobre el rol de l'artista i l'abisme que s'obre entre ell i la societat.

El misteri del gravat desaparegut es connecta amb aquesta necessitat irresistible i insaciable del creador d'arrencar peça per peça la vida i els somnis de l'home per donar-los forma i fixar-los, amb un guix fràgil, sobre un paper frèvol, per sempre.

La Compañía La Soledad –formada per Esteban Feune de Colombi (Buenos Aires, 1980) i Marc Caellas (Barcelona, 1974)– proposa una visita teatralitzada a l'exposició, entre el Centre d'Art Contemporani Can Sisteré i al Museu Torre Ballodovina, en la qual invoquen aquest Goya imaginat per Andrić.

Proverbios

(1815-1819; també anomenada *Disparates*)

El 1824, a l'edat de 78 anys, Goya marxa a França, seguint les passes d'alguns dels seus companys i d'altres intel·lectuals. A la Quinta del Sordo, la seva darrera residència espanyola, hi queda, juntament amb les *pintures negres* dels murs, una sèrie inacabada de 18 làmines. El 1864, trenta-sis anys després de la mort del pintor, la Real Academia de Bellas Artes de San Fernando edita la que probablement és la sèrie de gravats més desconcertant de totes quatre.

Les diverses interpretacions que se n'han fet tenen l'origen en un equívoc inicial: quan l'Academia en fa la primera edició i els publica com a *Proverbios*, ignora l'ordenació del conjunt, i també el fet que l'artista, en les proves de taller, els havia titulat *Disparates*.

El que resulta evident és que, en aquests *Disparates* que retraten la decadència del país, emergeix de manera contundent l'artista modern que ja s'endevina en els gravats anteriors.

Proverbio 12. Si Marina bayló, tome lo que halló
[*Disparate alegre o Disparate bailador*]

Proverbio 13. Donde hay ganas hay maña
Modo de volar

Hablan por la mano

Anna Dot

A *Hablan por la mano*, Anna Dot (Vic, 1991) es fa seva l'expressió que utilitza Martín Zapater, amic del pintor, per referir-se a aquest en una carta de 1796: «*Goya habla por la mano*». Dot imagina que els personatges que apareixen en els gravats també fan com el pintor i parlen per les mans, a través de gestos, i segueixen la llengua de signes.

A *Hablan por la mano*, alguns d'aquests gestos es converteixen en ombres ampliades —un conjunt de planxes de coure tallades en forma de mà reproduint els fragments de les il·lustracions fetes per Goya— que emergeixen entre els gravats exposats. Potser amaguen algun missatge ocult? L'artista explora, a més, les possibilitats textuais a partir d'un conjunt d'ombres de mans que són lletres, paraules.

VOLAVERUNT. ELS GRAVATS DE GOYA DES DE LA CONTEMPORANEÏTAT

ORGANITZACIÓ I PRODUCCIÓ: Ajuntament de Santa Coloma de Gramenet; Museu Torre Balldovina; Centre d'Art Contemporani Can Sisteré; Ajuntament de Mataró / Direcció de Cultura / Museu de Mataró; Xarxa de Museus d'Història i Monuments de Catalunya

COMISSARIAT: Aina Mercader Sbert

COORDINACIÓ: Anna Capella Molas, Magda Clavell Miejimolle, Joan González Cano, David Santaaulària Serra, Mar Soteras March

DISSENY: Andrea Manenti

PRODUCCIÓ EXPOSITIVA: New ImageTexture SL

MUNTATGE EXPOSITIU: Muntart

EDICIÓ ÀUDIO *ESTO SÍ QUE ES LEER* (Irene Solà) I *NO HAY QUE DAR VOCES* (Compañía La Soledad): Enrique Doza

IMPRESSIÓ *SAPROVECHAN* (Marcos Prior): Màquina Total

ASSESSORAMENT LINGÜÍSTIC: Dani Vivern; CNL L'Heura

IMPRESSIÓ LLIBRET: IdeoGrama Studio Print

AGRAÏMENTS: Albert Martí Palau, Jordi Mitjà, Isabel Parra, Biblioteca Nacional de España, Bombon Projects (Joana Roda i Bernat Daviu)

PROGRAMACIÓ

01.12.2024 — 11.30 h

Inauguració de l'exposició.

L'acte comença al Museu Torre Balldovina i finalitza al CAC Can Sisteré

14.12.2024 — 11.30 h

Visita guiada amb Aina Mercader Sbert, comissària de l'exposició.

La visita comença al CAC Can Sisteré i finalitza al Museu Torre Balldovina

19.01.2025 — 12 h

La Compañía La Soledad presenta: *No hay que dar voces*. Amb Marcos Prior que dibuixa en directe el gravat perdut: *Se aprovechan*

L'acte comença al Museu Torre Balldovina i finalitza al CAC Can Sisteré

30.01.2025 — 18 h

Visita guiada amb Aina Mercader Sbert, comissària de l'exposició, en el marc del programa de Memòria Històrica.

La visita comença al CAC Can Sisteré i finalitza al Museu Torre Balldovina

09.02.2025 — 11.30 h

Fem un gravat amb la tècnica de la linografia.
Activitat familiar.

Al Museu Torre Balldovina

13.02.2025 — 19 h

Una aproximació històrica a les quatre sèries de gravats de Goya. Conferència a càrrec d'Albert Martí Palau

Al CAC Can Sisteré

23.02.2025 — 12 h

Anna Dot presenta *Possibilitats d'una mà i deu lletres: La yegua gafe*

Finissatge de l'exposició

Al Museu Torre Balldovina

Museu Torre Balldovina

Plaça de Pau Casals, s/n
08922 Santa Coloma de Gramenet
Tel. 93 385 71 42

HORARI

De dimarts a divendres de 17 a 20 h
Dissabtes i diumenges d'11 a 14 h

Can Sisteré. Centre d'Art Contemporani

Carrer de Sant Carles, s/n
08921 Santa Coloma de Gramenet
Tel. 93 462 40 44

HORARI

De dimarts a divendres de 17 a 21 h
Dissabtes d'11 a 13.30 i de 17 a 21 h
Diumenges d'11 a 13.30 h

Tant el CAC Can Sisteré com el Museu Torre Balldovina estaran tancats els dies 7, 24 i 31 de desembre i els festius

Accés lliure

Totes les visites guiades i activitats són amb reserva prèvia i aforament limitat: 93 385 71 42, museutorreballdovina@gramenet.cat

Per a més informació: <https://museu.gramenet.cat>

Ajuntament
de Santa Coloma
de Gramenet

A Santa Coloma,
la cultura és vida!

MUSEU
TORRE BALLODVINA
SANTA COLOMA DE GRAMENET

CAN SISTERÉ

Ajuntament
de Mataró

CULTURA
MATARÓ

MUSEU DE MATARÓ

Xarxa de Museus
d'Història i Monuments
de Catalunya

Generalitat
de Catalunya

Amb la
col·laboració
de:

Diputació
Barcelona

